

Yorboboyeva Mahliyo Muzaffar qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti tyutori

Haydarova E'zozaxon Ulug'bek qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

INSON HUQUQLARI VA ERKINLIK LARI

Annotatsiya: Ushbu maqolada inson huquqlari va erkinliklari haqida mulohazalar yuritiladi.

Kalit so'zlar: Huquq, inson, yoshlar, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev, erkinliklar, qonunlar.

KIRISH

So'nggi yillarda inson huquqlarini himoya qilishning qonunchilik va tashkiliy-huquqiy bazasini mustahkamlash, inson huquqlari bo'yicha xalqaro standartlarni milliy qonunchilikka implementatsiya qilish va xalqaro majburiyatlarni bajarish, shuningdek, inson huquqlarini himoya qilish masalalari yuzasidan xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni faollashtirishga doir tizimli ishlar olib borilmoqda.

Hozirgi vaqtda O'zbekiston Respublikasi inson huquqlari bo'yicha 80 dan ortiq xalqaro hujjatlarga, jumladan Birlashgan Millatlar Tashkilotining (keyingi o'rinlarda — BMT) 6 ta asosiy shartnomasi va 4 ta fakultativ protokoliga qo'shilgan bo'lib, ularning amalga oshirilishi yuzasidan BMTning Inson huquqlari bo'yicha kengashi va shartnomaviy qo'mitalariga muntazam ravishda milliy ma'ruzalarni taqdim etib kelmoqda.

Bundan tashqari, milliy qonunchilikni inson huquqlari sohasidagi xalqaro-huquqiy standartlar bilan uyg'unlashtirish bo'yicha amaliy chora-tadbirlar ko'rilmogda.

Shu bilan birga, inson huquqlari sohasida uzoq muddatli strategiyaning qabul qilinishi ushbu sohada davlat siyosatining samarali amalga oshirilishiga, inson huquqlari va erkinliklariga hurmat munosabati shakllanishiga, mamlakatning xalqaro maydondagi obro'si yanada mustahkamlanishiga, shu jumladan O'zbekiston Respublikasining iqtisodiy va siyosiy-huquqiy reyting hamda indekslardagi mavqeyi yaxshilanishiga xizmat qiladi.

Inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilish mexanizmini yanada takomillashtirish, 2017 — 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha **Harakatlar strategiyasi** ijrosini ta'minlash, shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasida belgilangan vazifalarni samarali va o'z vaqtida amalga oshirish maqsadida:

1. Quyidagilar O'zbekiston Respublikasining inson huquqlari bo'yicha xalqaro shartnomalari normalarini bajarish yuzasidan mas'ul davlat organlari va tashkilotlari faoliyatining asosiy yo'nalishlari etib belgilansin:

xalqaro tashkilotlarning inson huquqlarini himoya qilish bo'yicha tavsiyalarini amalga oshirishga qaratilgan milliy harakat rejalari ("yo'l xaritalari")ning so'zsiz bajarilishini ta'minlash;

qonunchilik va huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish va amalga oshirish orqali BMTning inson huquqlari bo'yicha ustav organlari va shartnomaviy qo'mitalarining tavsiyalarini bajarishga to'sqinlik qilayotgan sabab va sharoitlarni aniqlash, tahlil qilish hamda bartaraf etish;

O'zbekiston Respublikasining inson huquqlari bo'yicha xalqaro majburiyatlarini bajarish sohasida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Jamoatchilik palatasi va fuqarolik jamiyati institutlari bilan samarali hamkorlikni amalga oshirish.

2. Xalqaro tashkilotlar, jumladan BMTning ustav organlari va shartnomaviy qo'mitalarining tavsiyalarini inobatga olgan holda, shuningdek, inson huquqlarini ta'minlash va himoya qilish

bo'yicha dolzarb masalalarni har tomonlama o'rganish, amaldagi qonunchilik, huquqni qo'llash amaliyoti va ilg'or xorijiy tajribani tahlil qilish hamda keng jamoatchilik muhokamasi, xalqaro va milliy maslahatlashuvlar natijasida ishlab chiqilgan:

Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasi (keyingi o'rinlarda — Milliy strategiya) 1-ilovaga muvofiq;

Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasining Milliy strategiyasini amalga oshirish bo'yicha "Yo'l xaritasi" (keyingi o'rinlarda — "Yo'l xaritasi") 2-ilovaga muvofiq;

Birlashgan Millatlar Tashkilotining inson huquqlari bo'yicha ustav organlari va shartnomaviy qo'mitalari xabarnomalari va qarorlarini ko'rib chiqish yuzasidan O'zbekiston Respublikasi davlat organlarining o'zaro hamkorlik qilish tartibi to'g'risidagi nizom 3-ilovaga muvofiq tasdiqlansin.

3. Shunday tartib o'rnatilsinki, unga muvofiq:

a) Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazi (keyingi o'rinlarda — Markaz) Milliy strategiya va "Yo'l xaritasi"ning amalga oshirilishi yuzasidan:

muntazam monitoring olib borib, chora-tadbirlar sifatli va o'z vaqtida ijro etilishi bo'yicha taklif va tavsiyalarni tegishli vazirlik va idoralarga kiritib boradi;

doimiy ravishda aniq ko'rsatkichlar va erishilgan natijalar aks ettirilgan batafsil axborotni o'z veb-saytida joylashtirib boradi;

har chorakda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi va O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga umumlashtirilgan ma'lumot kiritadi;

axborot-tahliliy sharhlar tayyorlanishi, xorijiy tillarga tarjima qilinishi va e'lon qilinishini ta'minlaydi;

b) "Yo'l xaritasi"da belgilangan mas'ul ijrochilar o'zlariga yuklatilgan vazifalar ijrosi to'g'risidagi ma'lumotlarni har oyning 5-sanasiga qadar Markazga taqdim etadi. Bunda, vazirlik va idoralarning birinchi rahbarlari "Yo'l xaritasi"da belgilangan vazifalarning to'liq, sifatli va o'z vaqtida amalga oshirilishi uchun shaxsan javobgardir.

ASOSIY QISM

Inson huquqlari va erkinliklari amalga oshirish uchun quyidagi yo'llar va usullar muhimdir:

1. Qonunlar va Huquqiy Hujjatlar: Inson huquqlari va erkinliklari amalga oshirish uchun qonunlar va huquqiy hujjatlar muhimdir. Davlatlar inson huquqlarini qo'llab-quvvatlash uchun qonunlar va huquqiy hujjatlarni qabul qiladi.

2. Tarbiya va Edukatsiya: Inson huquqlari va erkinliklari bilan tanishish, ularni tushunish va muhofaza qilish uchun tarbiya va edukatsiya muhimdir. Edukatsiya tizimlari inson huquqlari va erkinliklari mavzusini o'rganish va tarbiyalash uchun muhim rol o'ynaydi.

3. Monitoring va Reporting: Inson huquqlari va erkinliklari amalga oshirilishini kuzatish, monitoring qilish va ma'lumotlarni hisobga olish muhimdir. Bu, muammolar va xulosa chiqarishda yordam beradi.

4. Tashkilotlar va Jamiyat Tashkilotlari: Inson huquqlari va erkinliklari amalga oshirishda xalqaro tashkilotlar, jamiyat tashkilotlari va shaxsiyliklar o'zlarining rolini o'ynaydi. Ular inson huquqlarini himoya qilish, muhofaza qilish va muammolarni yechish uchun faoliyat ko'rsatishadi.

5. Oila va Jamiyatning O'zlashtirish: Oila va jamiyatning o'zlashtirish, inson huquqlari va erkinliklarini o'rganish, tushunish va qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. O'zlashtirish orqali insonlar o'z huquqlarini tushunish va muhofaza qilishga qaratiladi.

Inson huquqlari va erkinliklari amalga oshirish uchun qonunlar, tarbiya, monitoring, tashkilotlar, o'zlashtirish va jamiyatning qo'llab-quvvati muhimdir.

Konstitutsiyaviy tuzumning roli quyidagi muhim vazifalarni o'z ichiga oladi:

1. Qonunlar Tuzumini Belgilash: Konstitutsiya davlat tuzumini belgilaydi va qonunlar tizimini tartibga soladi. Ushbu tuzum davlatning tuzumi, huquq va erkinliklarni qo'llab-quvvatlash, davlat organlarining vazifalari va huquqlari haqida asosiy qonunlar to'plamidir.

2. O'zbekiston Respublikasi Davlat Tuzumini O'rnatish: Konstitutsiya O'zbekiston Respublikasi davlat tuzumini o'rnatadi va davlat organlarining tuzumi, vazifalari, huquqlari, fuqarolarning huquqlari

va erkinliklari, davlat tashkilotlarining faoliyati, davlat boshqaruv shakli va boshqa asosiy tuzumiy masalalarni belgilaydi.

3. Huquqiy Himoya va Huquqiy Tarbiya: Konstitutsiya inson huquqlarini himoya qiladi va huquqiy tarbiyani ta'minlaydi. Ushbu hujjat insonlarning asosiy huquqlarini, erkinliklarini va huquqiy masalalarni belgilaydi.

4. Davlat Boshqaruv Tizimini Tartibga Solish: Konstitutsiya davlat boshqaruv tizimini tartibga soladi va davlat organlarining vazifalari, huquqlari, faoliyati, huquqiy cheklar va to'g'risidagi qonunlarni belgilaydi.

5. Huquqiy Mustaqillik va Fuqarolarning Himoyasi: Konstitutsiya huquqiy mustaqillikni ta'minlash, fuqarolarning huquqlarini himoya qilish, huquqiy himoya tizimini belgilash va huquqiy masalalarni muhofaza qilish uchun asosiy hujjatdir.

Konstitutsiyaviy tuzum davlatning tuzumi, huquq va erkinliklarni qo'llab-quvvatlash, davlat organlarining vazifalari va huquqlari haqida asosiy qonunlar to'plamidir.

Konstitutsiyaviy tuzum quyidagi huquqiy masalalarni belgilaydi:

1. Inson Huquqlari: Konstitutsiya inson huquqlarini belgilaydi va himoya qiladi. Bu huquqlar o'zgarmas va universaldirlar, masalan, hayot, erkinlik, adolat, barqarorlik, huquqiy himoya, din erkinligi, fikr erkinligi kabi huquqlarni o'z ichiga oladi.

2. Davlat Tuzumi: Konstitutsiya davlat tuzumini belgilaydi, davlat organlarining vazifalari, huquqlari, faoliyati, huquqiy cheklar va to'g'risidagi qonunlarni o'rnatadi.

3. Davlat Boshqaruv Tizimi: Konstitutsiya davlat boshqaruv tizimini tartibga soladi, davlat boshqaruv organlarining vazifalari, huquqlari, faoliyati, huquqiy cheklar va to'g'risidagi qonunlarni belgilaydi.

4. Fuqarolarning Huquqlari: Konstitutsiya fuqarolarning huquqlarini himoya qiladi va huquqiy masalalarni muhofaza qilish uchun asosiy hujjatdir.

5. Huquqiy Mustaqillik: Konstitutsiya huquqiy mustaqillikni ta'minlash, huquqiy tarbiyani ta'minlash uchun asosiy hujjatdir.

Konstitutsiyaviy tuzumda huquqiy mustaqillik quyidagi yo'llar orqali ta'minlanadi:

1. Huquqiy Himoya: Konstitutsiyaviy tuzum inson huquqlarini himoya qiladi va huquqiy mustaqillikni ta'minlash uchun qonunlar va huquqiy hujjatlar orqali fuqarolarning huquqlarini himoya qiladi.

2. Huquqiy Tarbiya: Konstitutsiyaviy tuzum insonlarga huquqiy tarbiya ta'minlaydi, ularning huquqlarini tushunish va o'zlarini himoya qilishga qaratilgan.

3. Huquqiy Cheklar va Balans: Konstitutsiyaviy tuzum davlat organlarining huquqiy cheklarini belgilaydi va huquqiy balansni saqlash uchun kerakli mexanizmlarni o'rnatadi.

4. Ombudsman va Monitoring: Konstitutsiyaviy tuzum ombudsman tashkil etishni belgilaydi va inson huquqlarini himoya qilish uchun monitoring va huquqiy himoya tizimini belgilaydi.

5. Adolat va Barqarorlik: Konstitutsiyaviy tuzum adolat tizimini ta'minlaydi va huquqiy masalalarni adolatli va barqarorlik bilan hal etish uchun kerakli qonunlar va mexanizmlarni o'rnatadi.

Huquqiy mustaqillik Konstitutsiyaviy tuzum orqali insonlarga huquqiy himoya, adolat, barqarorlik va huquqiy tarbiya ta'minlash uchun muhim bir asosdir.

Adolat tizimi quyidagi yo'llar orqali ta'minlanadi:

1. Qonunlar va Huquqiy Hujjatlar: Adolat tizimi qonunlar va huquqiy hujjatlar asosida ta'minlanadi. Qonunlar adolat tizimining ishlashini belgilaydi va huquqiy masalalarni hal etishda kerakli qonunlar orqali amalga oshiriladi.

2. Adolat Tashkilotlari: Adolat tizimi adolat tashkilotlari, sud organlari va huquqiy nazoratchilar orqali ta'minlanadi. Bu tashkilotlar huquqiy masalalarni hal etish, adolatni ta'minlash va huquqni himoya qilishda muhim rol o'ynaydilar.

3. Ombudsmanlar: Ombudsmanlar adolat tizimida inson huquqlarini himoya qilish, huquqiy muammolarni hal etish va adolat tizimining ishlashini kuzatish uchun muhimdir.

4. Adolatni Ta'minlash: Adolat tizimi adolatning ta'minlanishi va barqarorlikni saqlash uchun kerakli resurslar, xizmatlar va huquqiy cheklar bilan ta'minlanishi muhimdir.

5. Transparensiya va Hisob-Faktlarlik: Adolat tizimi transparensiya, hisob-faktlarlik va ombudsmanlar, sud organlari faoliyatlarini ochiqlik bilan kuzatish orqali insonlarning huquqlarini himoya qilish va adolatni ta'minlashga qaratilgan.

Adolat tizimi qonunlar, adolat tashkilotlari, ombudsmanlar, adolatni ta'minlash va transparensiya asosida ta'minlanadi.

Adolat tizimini ta'minlash uchun quyidagi kerakli resurslar muhimdir:

1. Kadrlar: Adolat tizimini ta'minlash uchun yetarli va malakali kadrlar muhimdir. Yuristlar, sud organlari xodimlari, adolat tashkilotlari faoliyatini ta'minlash uchun yetarli kadrlarga ega bo'lish kerak.

2. Moliyaviy Resurslar: Adolat tizimini ta'minlash uchun moliyaviy resurslar zarurdir. Sud organlarining faoliyatini ta'minlash, adolat tashkilotlarining ishlashini saqlash va huquqiy masalalarni hal etish uchun moliyaviy resurslar kerak.

3. Infrastruktura: Adolat tizimini ta'minlash uchun kerakli infrastruktura, sud organlari, adolat tashkilotlari, mahkamalar va boshqa adolat tizimining faoliyatini ta'minlash uchun zarur tashkiliyotlar muhimdir.

4. O'quv va Tarbiya: Adolat tizimini ta'minlash uchun yaxshi o'quv va tarbiya tizimi muhimdir. Yuristlar, sud organlari xodimlari, adolat tashkilotlari faoliyatini ta'minlash uchun yaxshi o'quv va tarbiya olishi kerak.

5. Texnologiyalar: Adolat tizimini ta'minlash uchun so'nggi texnologiyalar va axborot texnologiyalari muhimdir. Elektronik hisob-kitob tizimlari, axborot texnologiyalari sud organlarining faoliyatini yanada samarali qilishga yordam beradi.

Adolat tizimini ta'minlash uchun kerakli resurslar kadrlar, moliyaviy resurslar, infrastruktura, o'quv va tarbiya, texnologiyalar kabi muhim omillar bilan ta'minlanishi kerak.

MUAMMO VA YECHIMLAR

Inson huquqlari va erkinliklarida uchraydigan muammolar quyidagi ko'plab omillarga bog'liq bo'lishi mumkin:

1. Diskriminatsiya: Inson huquqlari va erkinliklari sohasida diskriminatsiya muammolari uchraydi. Bu diskriminatsiya jins, millat, din, tili, milliyat, kasbiy, jinsi orientatsiya va boshqa sabablarga asoslangan bo'lishi mumkin.

2. Huquqiy Tarbiyaviy Muammolar: Insonlar huquqiy tarbiyaviy muammolar bilan uchrashadi, ya'ni huquqiy bilimdan mahrum qolish, huquqlarini bilmay qolish yoki huquqlarini muhofaza qilishda muammo yuzaga kelishi mumkin.

3. Huquqiy Himoya Muammolari: Insonlar huquqiy himoya muammolariga duch kelishi mumkin. Huquqiy himoya tizimining yetarli darajada ishlamaganligi, huquqiy masalalarni hal etishda kechikishlar va muammolar tug'ilishi mumkin.

4. Adolat Tizimi Muammolari: Adolat tizimi muammolari insonlar huquqlarini himoya qilishda muhimdir. Adolat tizimi muammolari, adolatli va barqarorlikni saqlash uchun kerakli resurslar, kadrlar va tashkiliyotlar ta'minlanmaganligi muammolarga olib kelishi mumkin.

5. Transgender va LGBTQ+ Huquqlari: Transgender va LGBTQ+ jamaatiga mensub insonlar huquqlarini muhofaza qilishda muammolar tug'ilishi mumkin. Bu jamaatga mensub insonlar diskriminatsiya, huquqiy tarbiyaviy muammolar va huquqiy himoya muammolariga duch kelishi mumkin.

Inson huquqlari va erkinliklari sohasida uchrashgan muammolar diskriminatsiya, huquqiy tarbiyaviy muammolar, huquqiy himoya muammolari, adolat tizimi muammolari, transgender va LGBTQ+ huquqlari kabi ko'plab omillarga bog'liq bo'lishi mumkin. Umid qilamizki, bu muammotlar hal etilishi va inson huquqlarining muhofazasi uchun qadam tashlanishi uchun yordam beradi.

Adolat tizimi muammolari hal etish uchun quyidagi yo'llar amalga oshiriladi:

1. Qonuniy Tadbirlar: Adolat tizimi muammolari hal etish uchun qonuniy tadbirlar zarurdir. Qonunlar o'zgarib turishi mumkin yoki yangi qonunlar qabul qilinishi lozim.

2. Monitoring va Reporting: Adolat tizimi muammolari hal etishda monitoring va hisob-faktlarlik muhimdir. Adolat tizimining ishlashini kuzatish, muammolarni aniqlash va xulosa chiqarish muhimdir.

3. Ombudsmanlar va Huquqiy Nazoratchilar: Ombudsmanlar va huquqiy nazoratchilar adolat tizimi muammolarini kuzatish, huquqiy masalalarni hal etishda o'zlarining rolini o'ynaydilar.

4. Transparensiya va Hisob-Faktlarlik: Adolat tizimi muammolari hal etishda transparensiya, hisob-faktlarlik va adolat tizimining faoliyatlarini ochiqlik bilan kuzatish muhimdir.

5. Kadrlar va O'quv-Tarbiya: Adolat tizimi muammolari hal etishda yetarli va malakali kadrlar, yaxshi o'quv va tarbiya tizimi muhimdir. Yuristlar, sud organlari xodimlari va adolat tashkilotlari faoliyatlarini samarali olib borish uchun yaxshi o'quv va tarbiya olishi zarur.

Adolat tizimi muammolari hal etish uchun qonuniy tadbirlar, monitoring va reporting, ombudsmanlar va huquqiy nazoratchilar, transparensiya va hisob-faktlarlik, kadrlar va o'quv-tarbiya kabi muhim yo'llar amalga oshiriladi. Umid qilamizki, bu yo'llar adolat tizimi muammolarini hal etishda yordam beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda har bir shaxs o'z huquqiy erkinliklarini va majburiyatlarini bilishlari, va qoidalarga amal qilishlari shart. Konstitutsiyada belgilab qo'yilgan qonunlarga har bir O'zbekiston fuqarosi qat'iy amal qilishi shart. Bu qonunda qat'iy belgilab qo'yilgan.

Konstitutsiyada belgilangan qonunlarga rioya qilmagan shaxsga ya'ni fuqaroga belgilangan tartib bo'yicha chora-tadbirlar ko'riladi.

Bundan tashqari har bir yosh avlodga huquqiy erkinliklarini bilishlari uchun mas'ul shaxslar bilan birgalikda tushuntirish ishlari olib boorish kerak deb o'ylayman.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. (3-bandning "v" kichik bandi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 30-apreldagi PF-6218-sonli Farmoniga asosan chiqarilgan — Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 30.04.2021-y., 06/21/6218/0398-son)
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh. MIRZIYOYEV Toshkent sh., 2020-yil 22-iyun, PF-6012-son O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 22-iyundagi PF-6012-son Farmoniga.